

השפד"ן - מזהם הים הגדול במדינה

צפריר גדרון

תקנות חדשות הקובעות היטלים כספיים על הפעלים המזהמים את הים התיכון היו אמורות להביא בשורה חדשה בנושא הזיהום. אך המזהם הגדול ביותר במזרח הים התיכון, השפד"ן - מכון הטיהור של גוש דן - לא ייפגע מההיטלים החדשים

ואולם כגודל השמחה מן התקנות החדשות, גודל האכזבה. דווקא השפד"ן, מכון הטיהור של גוש דן, שמזרים לים במשך שנים כמות שנתית של חמישה מיליון קוב בוצה מזהמת בחיידקים מסוכנים, מתכות כבדות, שמנים, שומנים וחומרים אורגניים הגורמים לנזק אקולוגי רב; האחרון מבין מתקני טיהור השפכים במדינה שמזרים בוצה לים; המתקן ששפכיו מהווים כ-50% מממות השפכים הכללית המזורמת לים במדינה ושנחשב למזהם הגדול ביותר במזרח הים התיכון, דווקא הוא זכה לפטור מן ההיטלים וימשיך להזרים את שפכיו המסוכנים לים מבלי לשלם על הנזק הנגרם. לדברי מומחים מהמכון לחקר ימים ואגמים, סביב מוצא הצינור נוצר "מדבר תת ימי" אשר הולך ומתפשט משנה לשנה. זאת ועוד, בימי סערה בהם הגלים גבוהים, נשטפים חופי תל אביב במי ים מצחיניים שמקורם במוצא צינור השפד"ן.

באוקטובר האחרון נכנסו לתוקפן תקנות הקובעות היטלים כספיים על מפעלים שמחזיקים בהיתרי הזרמה של שפכים לים. התקנות נקבעו לאחר שש שנים של עיכובים וציפייה מרגע שנקבע הדבר בחוק. מנגנון ההיתרים נועד במקור להסדיר הזרמות שפכים לים, שבעבר נעשו ללא כל פיקוח ובקרה, ונולד כפשרה זמנית בין המחויבות לאמנת ברצלונה, המשותפת למדינות אגן הים התיכון, אשר קובעת איסור זיהום הים ממקורות יבשתיים, לבין ההבנה כי לא ניתן לדרוש מן המפעלים והמזהמים להפסיק בבת אחת את ההזרמה. ההיטלים באו להשלים את ההיתרים ותפקידם היה להביא להפנמת העלויות המוחצנות של הנזק הסביבתי מצד המזהמים ולגרום באמצעים כלכליים להפחתת ההזרמות עד לאפס ב-2025.

<<<

צפריר גדרון הוא חבר קבוצת חורש ורכז תחום הים בעמותת צלול //
tsafir.gidron@gmail.com

החצנת עלויות:

ראו הסבר בעמ' 19
בגיליון זה

צילום: רון אלמוג

הפסקת ההזרמה לים ולכן אין צורך לדרבן אותו לכך באמצעים כלכליים. טענה זו מלמדת על חולשת הכלים הכלכליים שנבחרו להביא להפסקת ההזרמה ולעמידת הגורמים המזהמים, ובפרט השפד"ן, בלוחות הזמנים שנקבעו להם. ולראיה רק לאחרונה פרסם השפד"ן הודעה לפיה ישלים את ההכנות להפסקת הזרמת הבוצה לים רק במהלך 2014. זאת למרות התחייבותו של מנכ"ל איגודן ארנון גלעדי במהלך הדיון בו זכו לפטור, כי המהלך יושלם בסוף 2013.

נותרנו אם כן עם חלקה הראשון של מטרת ההיטלים - הפנמת העלויות המוחצנות של הנוק הסביבתי. גם למטרה זו התייחס השפד"ן בנימוקיו: השפד"ן טען שמכיוון שמדובר בגוף ציבורי ההיטל יושת למעשה על הציבור. כלומר, שהפגיעה הסביבתית היא במזהם עצמו ולכן אין טעם בפיצוי. גם טיעון זה אינו מדויק כיון שאין בהכרח שוויון וחפיפה מלאה בין ציבור הנפגעים לציבור המזהמים.

טענות אלה משולות למי שמבקש לפטור אותו מדין כל עבירת תנועה בזמן שהוא נמצא בקורס נהיגה מונעת או למי שמבקש לפטור אותו מכל עונש על עבירה בזמן שהוא מרצה כבר עבודות שירות בשל עבירה אחרת. על המדינה להגביר את אמצעי האכיפה ולהביא באמצעות הקשחת הרגולציה לסיום הזרמת שפכים ותמלחות לים ובפרט בוצת השפד"ן. עד להפסקת ההזרמה אין מקום לפטור מי מבין המזהמים מתשלום ההיטל גם אם הציבור הוא המשלם למעשה. תשלום ההיטל מגביר את השוויון וגורם לכך שכלל הציבור המזהם משלם על הנוק על ידי הפנמתו לתחשיבי התפעול ולא רק חלקו הנפגע. //

בעלי ההיתר לסחור זה עם זה בהיתרים. כך שמזהם המעוניין לזהם יותר, יכול לקנות היתרים ממזהם שמוכן להפחית את כמות הזיהום המותרת לו. באופן זה, מושגת יעילות כלכלית וסביבתית מאחר וקיים תמריץ למפעלים בעלי יכולת הנדסית או כלכלית להפחית הזיהום - להפחית את זיהומם, ולמפעלים אשר אין ביכולתם להפחית זיהום לקנות היתרים. על פי רוב, שיטה זו מזרזת יציאה של חברות שאינן יעילות (ומאוד מזהמות) מהשוק ומעודדת חברות יעילות להמשיך בייצור. הסביבה נהנית מפיתוח בר קיימא מאחר וקביעת מכסת ההיתרים המכסימלית מאפשרת קיום סביר. בנוסף, ניתן לקבוע אופק להפחתת הכמות המכסימלית לאורך זמן, כך שהמפעלים המקבלים היתרים יוכלו להיערך מבעוד מועד להפחתות הוצפיות.

ואולם גם שיטה זו סובלת מקשיים וחסרונות. אופן החלוקה הראשונית של המכסות מהווה את עיקר הבעיה ביישום המנגנון. קשיים נוספים נוצרים כאשר ישנו ריכוז מקומי של הזרמות שפכים ושוק קטן מדי או לא קיים למסחר בהיתרי זיהום מכל סוג. אם אין ממי לקנות ולמי למכור השיטה לא פועלת. בנוסף, זמן רב יותר יארך עד שניתן יהיה להתחיל ליישם שיטה זו מאשר שיטות אחרות. הטענה המרכזית של השפד"ן כנגד החלת ההיטלים עליו הייתה שהוא כבר משקיע בפיתוח האמצעים שיאפשרו לו את

<<< ככלל הנראה עיקר הבעיה נעוץ בחלק השני של מטרת ההיטלים - "לגרום באמצעים כלכליים להפחתת ההזרמות עד לאפס". שימוש בכלים כלכליים לפתרון בעיות סביבתיות, מחייב ידיעה מעמיקה של הערכים הכספיים, הן של הנוק לסביבה והן של רווח הגוף המזהם כתוצאה ממהלך הזיהום. היעילות הכלכלית שצריך להגיע אליה על מנת שמפעל יפסיק לזהם מתקבלת כאשר מתקיים שוויון בין גובה הנוק האמיתי הנגרם לסביבה לתמורה הכלכלית - הרווח - המתקבל למזהם או לחברה כתוצאה מהזיהום. רק חישוב המבוסס על עקרון זה יביא לפתרון כלכלי מיטבי. אך המשרד להגנת הסביבה הודה בעצמו כי אין באפשרותו לדעת ולקבוע מהם הערכים הללו. מכאן שלא ניתן להגיע לפתרון כלכלי סביבתי יעיל בעזרת קביעת מחיר היטל ליחידת זיהום! עקרון אחר, שהיה יכול להוות קו מנחה לקביעת גובהם של ההיטלים ושהיה יכול להביא להפחתה אפקטיבית של ההזרמות, הוא העיקרון לפיו ההיטלים ישקפו את מחיר החלופה היבשתית לטיפול בשפכים, אלא שההיטלים אינם מתייחסים אליו. במצב של חוסר ידע שכזה לגבי הרווח הכלכלי של המפעל מהזיהום, קיים בכל זאת מנגנון יעיל מבחינה כלכלית - סביבתית להפסיק את הזיהום. מנגנון זה מבוסס על קביעת מכסות מכסימלית לזיהום מתוך שיקולים אקולוגיים וסביבתיים בלבד (ללא שיקולים כלכליים). על בסיס הכמות שנקבעת מחולקים היתרים לבעלי עניין בהיקף המכסות המכסימלית. לאחר מכן, יכולים

השפד"ן טען שמכיוון שמדובר בגוף ציבורי ההיטל יושת למעשה על הציבור כלומר שהפגיעה הסביבתית היא במזהם עצמו ולכן אין טעם בפיצוי

